

Hypertekst schrijven en ontdekkend leren als aanvullende didactiek

Martine Braaksma en Gert Rijlaarsdam

Instituut voor de Lerarenopleiding, Universiteit van Amsterdam

M.A.H.Braaksma@uva.nl

g.c.w.rijlaarsdam@uva.nl

Zoals bekend wordt op het schoolexamen Nederlands schrijfvaardigheid getoetst via een gedocumenteerde schrijfoopdracht. Deze opdracht sluit aan op het schrijfdossier dat door de leerling is opgebouwd. Voor dit dossier moeten leerlingen verschillende tekstsoorten schrijven en uit (zelf verzamelde en/of verstrekte) informatie inhoudselementen ontwikkelen, kiezen, ordenen en verwerken in de tekst. Zowel bij het zoeken van informatie als bij het schrijven van de tekst speelt ICT een belangrijke rol. Leerlingen kunnen er voor kiezen een *hypertekst* te ontwerpen, een digitale tekst waarin informatie is georganiseerd als een netwerk en waarin tekstblokken met elkaar zijn verbonden via 'links' (actieve verwijzingen). Voorbeelden van hyperteksten zijn webteksten (Internet) en encyclopedieën op CD ROM.

Uit interviews met leerlingen en vragenlijstonderzoek onder leerlingen blijkt dat leerlingen bij het schoolvak Nederlands geen hyperteksten schrijven. Thuis daarentegen, schrijven veel leerlingen wel hyperteksten, veelal webpagina's met bijvoorbeeld columns, foto's en informatie over hobby's. We verwachten dat het introduceren van hypertekst schrijven binnen het vak Nederlands positieve effecten heeft op:

- schrijfvaardigheid (we kijken zowel naar schrijfprocessen als naar de kwaliteit van de geschreven tekst);
- domeinkennis (de kennis van het onderwerp waarover de leerling schrijft).

Verwachte effecten

Schrijfvaardigheid. Een positief effect van hypertekst schrijven op schrijfvaardigheid bleek uit eerder onderzoek van Braaksma, Rijlaarsdam, Couzijn en Van den Bergh (2002). Leerlingen die hypertekst-achtige schrijftaken maakten, planden en analyseerden vaker dan leerlingen die lineaire teksten schreven. Dat bleek van belang voor de kwaliteit van de tekst: leerlingen die vaker planden en analyseerden tijdens het 'hypertekst schrijven', schreven niet alleen een betere hypertekst, maar ook een betere lineaire tekst (transfereffect). Kennelijk bieden hypertekst schrijftaken veel mogelijkheden om het plannen en analyseren te oefenen.

Domeinkennis. Dat hypertext schrijven kennisverwerving positief kan beïnvloeden, bleek uit studies van Stahl en Bromme (2004). Uit hun onderzoek bleek dat het produceren van hypertexten positieve effecten heeft op kennis over inhoudelijke relaties en structuren in een bepaald domein. Men veronderstelt dat lerenden tijdens het schrijven van hypertexten actief hun kennis construeren. Ze moeten dan expliciet beslissingen nemen over onder andere de structuur van de tekst, de te onderscheiden inhoudselementen en over het type en de plaatsing van de links. De schrijver is probleemoplossend bezig, wat kennisconstructie bevordert.

Lessenserie

Voor ons onderzoek hebben we samen met zeven docenten Nederlands een lessenserie van vijf lessen ontwikkeld waarin leerlingen leren een betoog te schrijven over het onderwerp 'goede doelen'. De verkenning van dit onderwerp speelt een grote rol in de lessen en is gebaseerd op Hillocks' (1982, 1995) 'inquiry learning' (ontdekkend leren). Leerlingen maken onder andere een begrippenweb over goede doelen, bedenken in groepjes een (niet bestaand) goed doel en presenteren dat voor een jury van klasgenoten. Ook krijgen de leerlingen een documentatiemap met (kranten)artikelen over goede doelen. Na aanwijzingen voor, en oefeningen in het presenteren van argumentatie en het schrijven van aantrekkelijke, lezersgerichte teksten, schrijven de leerlingen uiteindelijk een betoog over goede doelen. Hierbij worden de leerlingen verdeeld in twee groepen: een hypertext groep die het betoog in hypertextvorm schrijft, en een lineaire groep die het betoog in lineaire, 'normale' tekstvorm schrijft. Op deze manier kunnen we via voor- en natoetsen beide groepen vergelijken en de effecten van hypertext schrijven op schrijfvaardigheid en domeinkennis onderzoeken (zie ook Braaksma, Rijlaarsdam & Janssen, in druk).

De lessenserie is uitgevoerd in zeven havo-4 klassen op drie scholen. De lessenserie maakte deel uit van de reguliere lessen Nederlands en werd gegeven door de eigen docent van de leerlingen. We hebben onderzocht of het lesmateriaal werkt zoals we dachten dat het zou werken, of de leerlingen enthousiast zijn en of het lukt, hypertexten schrijven zonder uitvoerige instructie.

Uit de reacties van de docenten en leerlingen en uit lesbezoeken blijkt dat de lessenserie goed uitvoerbaar is. Leerlingen zijn over het algemeen enthousiast en kunnen uit de voeten met het maken van hypertexten. Ook geven de reacties en de observaties goede aanwijzingen voor verbetering van het lesmateriaal.

In onze presentatie zullen we de opbouw en inhoud van de lessenserie presenteren (met de nadruk op 'inquiry learning') en ingaan op de verwachte, positieve effecten op schrijfvaardigheid en domeinkennis. Natuurlijk zullen lesvoorbeelden, voorbeelden

van leerlingmateriaal (o.a. hypertexten) en opgedane ervaringen met het materiaal niet ontbreken.

Literatuur

- Braaksma, M. A. H., Rijlaarsdam, G., Couzijn, M., & Van den Bergh, H. (2002). Learning to compose hypertext and linear text: Transfer or interference? In R. Bromme & E. Stahl (Eds.), *Writing hypertext and learning: Conceptual and empirical approaches* (pp.15-38). London: Elsevier Science.
- Braaksma, M., Rijlaarsdam, G., & Janssen, T. (in druk). Writing hypertexts: Learning and transfer effects. *L1-Educational Studies in Language & Literature*.
- Hillocks, G. (1982). Inquiry and the composing process: Theory and research. *College English*, 44 (7), 659-673.
- Hillocks, G. (1995). *Teaching writing as reflective practice*. New York: Teachers College.
- Stahl, E., & Bromme, R. (2004). Learning by writing hypertext: A research based design of university courses in writing hypertext. In G. Rijlaarsdam, H. van den Bergh, & M. Couzijn (Vol. Eds.), *Studies in Writing, Volume 14, Effective learning and teaching of writing* (pp. 547-560). Dordrecht: Kluwer Academic Press.